

Undervisning af tosprogede elever i folkeskolen

– inspiration til skoleledelser og lærere

Undervisning af tosprogede elever

– en introduktion

Tosprogede elever klarer sig markant ringere i folkeskolen end etnisk danske elever. Flere tidligere undersøgelser viser at der er stor forskel på elevernes testresultater. Selv når man tager højde for socioøkonomiske uligheder mellem tosprogede og etnisk danske elever, er der en tydelig sammenhæng mellem elevernes resultater og deres etniske baggrund. Sammenhængen peger på at sproglige og kulturelle forhold har stor betydning for hvordan tosprogede elever klarer sig fagligt i skolen. Og på det nødvendige i en løbende indsats så skolesystemet kan sikre at tosprogede elever på linje med etnisk danske elever lærer det de skal, og dermed bliver forberedt på en ungdomsuddannelse.

EVA har i en evaluering undersøgt hvordan skoler organiserer og gennemfører undervisningen af tosprogede elever så den tager højde for elevernes forudsætninger og bringer deres potentialer i spil. Evalueringen har også set på hvordan kommuner og skoler prioriterer og sikrer kvaliteten af denne undervisning.

En dimension i alle fag

Undervisningen af tosprogede elever optager skoler meget. Men de seks skoler og kommuner som EVA har været helt tæt på, forstår opgaven meget forskelligt – både når det drejer sig om hvilke lærere der har ansvar for at undervise i dansk som andetsprog, i hvilke sammenhænge dansk som

andetsprog er en del af undervisningen, og hvilke kompetencer det kræver at undervise tosprogede elever i dansk som andetsprog.

Sprog skaber man i mange sammenhænge, bl.a. gennem nye oplevelser og i undervisningen – elever lærer sproget ved at bruge det

Evalueringen slår fast at undervisningen af tosprogede elever både bør være en almen opgave og en særlig opgave. Det betyder at alle lærere har en rolle i undervisningen af tosprogede elever – ikke alene lærerne med særlig viden om andetsprogs-pædagogik. Og det betyder at dansk som andetsprog både er en dimension i den almindelige klasseundervisning hvor der er tosprogede elever, og en opgave der kræver supplerende undervisning målrettet de tosprogede elevers dansksproglige læring.

Det er også tydeligt at når lærere er uddannet i andetsprogs-pædagogik, har det en effekt på skolerne. Lærerne har da bedre kendskab til undervisningsmaterialer og en større viden om hvordan de griber undervisningen an. Det er vigtigt at alle lærere der underviser tosprogede elever, har andetsprogs-pædagogiske kvalifikationer, da opgaven, ifølge folkeskoleloven, netop skal løftes af alle læ-

rere i alle fag – og ikke alene af nogle få specialuddannede i særlige, supplerende lektioner.

Sprog skabes når det bruges

En anden, helt central vurdering handler om synet på sproglig udvikling hos tosprogede elever. Den grundholdning som evalueringen gerne vil fremme, og som evalueringen også har mødt på nogle skoler, er at sprog er en dynamisk størrelse. Sprog skaber man i mange sammenhænge, bl.a. gennem nye oplevelser og i undervisningen – elever lærer sproget ved at bruge det, og de bygger sproget op i løbet af deres skolegang. Nogle skoler forstår elevernes sproglige kundskaber som en forudsætning for at lære nye faglige ting. Men sprog er ikke noget der skal være på plads inden man tager fat på det faglige stof. Det at tilegne sig et sprog er netop en naturlig del af elevernes læring i fagene.

I kommuner der gør en aktiv indsats for undervisningen af tosprogede elever, føler lærere og ledelser sig bedre klædt på til opgaven

Kommunalt samarbejde med alle skoler

Skolerne står ikke alene med den store udfordring som undervisning af tosprogede elever er. Kommunerne har nemlig et overordnet ansvar og skal sikre at eleverne modtager en kvalificeret un-

dervisning. I de af de seks besøgte kommuner der gør en aktiv indsats for undervisningen af tosprogede elever, føler lærere og ledelser sig bedre klædt på til opgaven. Den kommunale opbakning kan ske som fx efteruddannelse i dansk som andet-sprog eller i form af en kommunal tosprogskonsulent der kan give lærere didaktisk og materiale-mæssig inspiration.

For at den enkelte kommune kan støtte skolerne i deres arbejde med undervisning af tosprogede elever, skal kommunen have formuleret en politik for hvordan de i samarbejde med skolerne løfter opgaven med undervisning af tosprogede elever, og hvordan vurderingen af den tosprogede elevs behov for sprogstøtte skal foregå. EVA's spørgeskemaundersøgelse viser at det på landsplan endnu er knap halvdelen af kommunerne der har skolepolitiske målsætninger på området.

Inspiration til skolerne

De næste sider i hæftet her samler de vigtigste resultater og anbefalinger til skoleledere og lærere. EVA håber at de kan inspirere landets skoler i det videre arbejde med undervisningen af tosprogede elever.

God læselyst.

Skoleledelsens indsats

Skoleledelsen har en overordnet opgave i at sikre kvaliteten af undervisningen af de tosprogede elever – og skal altså sikre en fælles og kvalificeret tilgang til undervisningen. Der er dog stor forskel på hvordan lærere forstår og løser opgaven med at undervise tosprogede elever. Skolens og den enkelte lærers syn på sprog og elevers sprogtilegnelse er en faktor her. Nogle lærere ser først og fremmest sprog som en forudsætning for at eleverne kan lære nye faglige ting, men sprogtilægelsen kan ikke isoleres fra det at tilegne sig kundskaber og færdigheder i fagene. Derfor er det vigtigt at skolens ledelse sætter tosprogethed og sprogpædagogik på dagsordenen og er med til at understrege at faglærere skal arbejde med at udvikle de tosprogede elevers dansksproglige kunnen – i hele deres skoleforløb.

Læg vægt på at udvikle kompetencer

Alle lærere der underviser tosprogede elever, spiller altså en rolle i elevernes tilegnelse af dansk som andetsprog, og derfor er det vigtigt at de har en grundlæggende viden i andetsprogpædagogik. Undervisningserfaring er vigtig, men ikke nok i sig selv. En høj andel af tosprogede elever kvalificerer heller ikke automatisk undervisningen. Der skal kompetencer i andetsprogpædagogik til. Efteruddannelse og indsigt i dansk som andetsprog gør nemlig lærere opmærksomme på andre elementer i elevernes kunnen og giver dem redskaber

til at håndtere den særlige differentiering af undervisningen som det kræver at undervise tosprogede elever.

Det er skoleledelsen der har ansvar for at sikre at lærere der underviser tosprogede elever, har kompetencer i dansk som andetsprog. Nogle lærere har en specialistfunktion, fx fordi de varetager undervisningen i dansk som andetsprog på særlige hold og er med til at vurdere elevernes behov for støtte i deres sproglige udvikling. Andre lærere har til opgave at tænke dansk som andetsprog ind som en dimension i deres almindelige differentierede klasseundervisning i alle fag. Uanset den sammenhæng som lærere skal bruge andetsprogpædagogiske kompetencer i, er det vigtigt at skoleledelserne både prioriterer lærernes deltagelse i kurser i undervisning af tosprogede elever og følger op på at lærerne bruger deres nye viden fra kurserne.

Skoleledelsen har en overordnet opgave i at sikre en fælles og kvalificeret tilgang til undervisningen af tosprogede elever

Fokus på andetsprogpædagogik ved rekruttering

Alle seks selvevaluerende skoler ser det som en fordel at nyansatte lærere har formelle andetsprogpædagogiske kompetencer, men peger på at det er

svært at få lærere med linjefag i dansk som andetsprog. Ledelserne oplever ofte det dilemma at de i rekrutteringen af lærere også skal vægte andre fag, og finder det svært at stille krav om kvalifikationer i dansk som andetsprog når de skal ansætte fx en matematik- eller fysiklærer.

En række lærere mener at manglende ekspertviden og kollegers sparring er nogle af forklaringerne på hvorfor de ikke føler sig rustet til at undervise tosprogede elever

Et redskab for skoleledelserne vil være at formulere en politik for rekruttering og efteruddannelse der sikrer at skolen prioriterer formelle kompetencer i at undervise tosprogede elever når den ansætter nye lærere. Og som sikrer at lærerne på skolen løbende opkvalificeres i dansk som andetsprog.

Giv rammer for lærernes videndeling

Faglæreres videndeling med lærere med speciale i dansk som andetsprog er en måde som skolerne ofte bruger for at sikre at dansk som andetsprog indgår som en dimension i alle fag. Lærere på de seks deltagende skoler efterlyser dog mere videndeling i praksis. En række lærere mener at manglende ekspertviden og kollegers sparring er nogle af forklaringerne på hvorfor de ikke føler sig godt nok rustet til at undervise tosprogede elever.

Det er skoleledelsens ansvar at systematisere videndelingen blandt skolens lærere. Og videndelingen er væsentlig både blandt lærere med spidskompetencer i dansk som andetsprog, blandt de øvrige lærere der underviser tosprogede elever, og på tværs af grupper. Fx ved at andetsproglærere indgår i de tværgående team som skolerne allerede har. Skoleledelsen kan sikre strukturer der skaber bevidsthed om og udvikling af andetsprogpædagogik ved fx at danne fora for pædagogiske drøftelser af dansk som andetsprog og ved at stille krav om at dansk som andetsprog indgår i årsplanerne.

Lærernes indsats

Langt de fleste lærere underviser tosprogede elever. Andetsprogs-pædagogik bliver dermed i praksis en nødvendig dimension i alle fag, og alle lærere får samtidig del i opgaven og ansvaret for at skolens tosprogede elever får et optimalt udbytte af undervisningen – både sprogligt og fagligt.

I den sammenhæng er det vigtigt at lærere ser sprog som noget der skabes, og som en del af elevens faglige udbytte som lærere i alle fag har et ansvar for. Eleverne skal også selv forstå at sprog bliver skabt i et fællesskab, og at sproget indgår i sammenhænge som alle påvirker – også de tosprogede elever.

Andetsprogs-pædagogik i alle fag

Undervisning af tosprogede elever kræver mere end undervisningserfaring. Alle lærere der underviser tosprogede elever, har brug for basisviden om andetsprogs-pædagogik – enten fra efteruddannelse i dansk som andetsprog eller fra sparring fra kolleger der er uddannet i andetsprogs-pædagogik. En lærer med linjefag i dansk som andetsprog kan fx samle skolens andre faglærere og fortælle om hvordan de kan inddrage målene i faghæftet for dansk som andetsprog i planlægningen af undervisningen i deres fag.

Sprog er mere end ord

Undervisning af tosprogede elever stiller krav til at

undervisningsmaterialerne er til at arbejde med for eleverne både når det gælder indhold, sprog og kultur. Det er godt at lærere i undervisningen kobler ord og begreber sammen, fx ved at bruge billedordbøger og ved at klassen udformer ordlister. Det er ét led i at arbejde med elevernes forforståelse af et emne. Men at udvikle sit sprog er mere end at udvide sit ordforråd med nye enkeltord. At kunne forstå indholdet i et tekststykke kræver mere end at forstå de enkelte ord i teksten. Den indsigt skal eleverne også selv opnå.

At kunne forstå indholdet i et tekststykke kræver mere end at forstå de enkelte ord i teksten. Den indsigt skal eleverne også selv opnå

En læsestrategi som eleverne kan lære sig, er fx at fokusere på handlingen og ikke på de enkeltord som eleven endnu ikke kender. En sådan læsestrategi kan være med til at motivere eleverne fordi den giver dem redskaber til at komme i gang med tekstens indhold.

I dybden med betydninger

Sproglig udvikling og elevens forforståelse handler altså også om gå i dybden med tekster og sætte udtryk og talemåder ind i en større faglig sammenhæng. Som en lærer i dansk som andetsprog for-

tæller, vil eleverne på tværs af fag som dansk og natur og teknik opdage de sproglige paralleller og opnå redskaber til at afkode og forstå indhold og strukturer.

I undervisningen i dansk som andetsprog er det også vigtigt at undervisningsmaterialerne er basis for samfundsmæssige diskussioner med eleverne. Fx valgte en lærer at hans afgangsklasse skulle læse Hans Kirks *Fiskerne*, som kan give stof til bl.a. moralske diskussioner der kan optage mange elever. I en lektion trak læreren begrebet "grøn sæbe" frem. Og samtidig med at eleverne fandt frem til den kulturelle betydning bag de umiddelbart to enkle ord "grøn" og "sæbe", satte begrebet gang i en fælles diskussion om abort og graviditet uden for ægteskab.

Som med sprog er det vigtigt at arbejde med at kultur er noget der skabes i fællesskab

God dialog i forældresamarbejdet

Det er også vigtigt at inddrage de tosprogede elevers forældre i elevernes sprogtilegnelse. Nogle lærere oplever dog sproglige og kulturelle barrierer i skole-hjem-samarbejdet. For at sikre en givende dialog er det nødvendigt at både lærere og forældre har en pragmatisk tilgang til samarbejdet.

Lærere bør sætte ord på deres forventninger til forældrene og spørge ind til forældrenes forventninger til lærerne og til skolen. Lærernes forventninger kan bl.a. handle om at forældrene deltager i møder og læser højt for deres børn på modersmålet. Fx opfordrede en lærer forældrene til de tosprogede elever i en klasse til at læse H.C. Andersen på deres modersmål. Hun oplevede det resultat at børnene lavede op og deltog aktivt i den efterfølgende undervisning.

En rummelig kultur

Endnu et centralt element i at undervise tosprogede elever er kulturforståelse. Som med sprog er det vigtigt at arbejde med at kultur ikke er statisk, men noget der skabes i fællesskab. Det kan lærerne gøre ved at give eleverne nogle fælles oplevelser i skoleregi. Når lærere ser muligheder i fx elevernes forskellige kulturelle baggrunde og inddrager dem, kan de være med til at skabe en bredere og fælles forståelse af kultur på skolen og gøre undervisningens relevans tydeligere for eleverne.

Vil du vide mere om undervisning af tosprogede elever?

EVA håber at hæftet giver inspiration til at styrke undervisningen af tosprogede elever. Hvis du vil læse evalueringsrapporten i sin helhed, kan du downloade den fra www.eva.dk, hvor du også kan læse om EVA's andre projekter på grundskoleområdet. Har din skole brug for flere eksemplarer af hæftet, kan det købes i sæt af fire styk for 80 kr. hos den lokale boghandler, eller du kan bestille det fra EVA's hjemmeside. Her kan du også købe den trykte udgave af rapporten.

Sådan har EVA undersøgt undervisningen af tosprogede elever

Hæftet her samler konklusioner og pointer til skoleledelser og lærere fra EVA's evaluering af undervisningen af tosprogede elever i folkeskolen, som er offentliggjort 29. oktober 2007. Hæftet skitserer også den kommunale rolle som er mere udfoldet i evalueringsrapporten.

Evalueringen bygger på en række forskellige kilder:

- to spørgeskemaundersøgelser blandt hhv. skoleledere og kommunale skolechefer
- selvevalueringer fra seks skoler
- undervisningsdagttagelser og interviewundersøgelser af skole-hjem-samarbejdet på tre forskellige selvevaluerende skoler
- interview med lærere og ledelser på de seks deltagende skoler
- interview med repræsentanter i de seks deltagende kommuner.

EVA har det metodiske ansvar for evalueringen, mens en ekstern ekspertgruppe har ansvaret for vurderinger og anbefalinger i evalueringsrapporten.

Begrebet tosprogede elever

Ved tosprogede elever forstås her børn der har et andet modersmål end dansk, og som først ved kontakt med det omgivende samfund, fx gennem skolens undervisning, lærer dansk.